

RÚSSNESKA BYLTINGIN 1917 OG ÁHRIF HENNAR Á ÍSLAND



Sýning í Þjóðarbókhöllu
opnuð í nóvember 2017

Byltingin í Rússlandi 1917 er einn af afdrifaríkustu atburðum 20. aldar og hún hafði mótandi áhrif á stjórnsmál um allan heim. Um var að ræða röð uppreisna í Rússlandi sem leiddu fyrst til þess að einræðisstjórn Rússakeisara var hrundið en síðan til valdatöku ráða eða sovéta undir stjórn bolsévika. Orsakir byltingarinnar voru margbrotnar. Pólitískt ófrelsi var mikið í Rússlandi í samanburði við önnur ríki Evrópu. Kúgun keisarans beindist bæði gegn pólitískum andstæðingum og fólki af öðrum þjóðarbrotum. Eignarhald á landi var ójafnt og fámennur hópur jarðeigenda átti mestan hluta þess. Vöxtur borga og aukin iðnvæðing leiddu til þess að sérstök stétt verkamanna varð til í Rússlandi á síðari hluta 19. aldar. Mikil fólksfjöldgun var í stærstu borgunum, Pétursborg og Moskvu, og þjuggu verkamenn þar við kröpp kjör. Á alþjóðlega kvennadaginn (8. mars eða 23. febrúar samkvæmt gömlu rússnesku tímatali) árið 1917 hófu konur í vefnaðarverksmiðjum í Pétursborg verkfall sem fljótlega blandaðist saman við mótmæli vegna brauðskorts. Næstu daga lamaðist öll iðnaðarstarfsemi í borginni. Hluti hermanna sem sendir voru til Pétursborgar til að brjóta verkföllin á bak aftur gekk í lið með mótmælendum og sagði þá ríkisstjórnin af sér. Í mars sagði Nikulás II. af sér og við tók bráðabirgðastjórn.

Er leið á árið 1917 jókst vægi róttækasta arms rússneska Sósíaldemókrataflokksins, svokallaða bolsévika. Leiðtogi hans var Vladímír Ílitsj Úljanov sem kallaði sig Lenín. Í september leysti ráðið í Pétursborg handtekna bolsévika úr haldi og einn þeirra, Lev Trotskíj, var gerður að forseta ráðsins. Í október sneri Lenín til Rússlands og miðstjórn Kommúnistaflokksins samþykkti formlega að standa fyrir valdatöku. Hin svokallaða októberbylting hófst í Tallinn 23. október 1917, en tveimur dögum síðar í Pétursborg (25. október eða 7. nóvember að okkar tímatali). Gekk sú bylting tiltölulega hratt fyrir sig og lítið mannfall varð. Bráðabirgðastjórnin var leyst upp en í staðinn tekin upp ráðstjórn undir stjórn alþýðufulltrúa. Meðal fyrstu aðgerða ráðstjórnarinnar voru að færa allt land í hendur bænda, þjóðnýta banka, fela ráðunum stjórn verksmiðja, hækka laun og koma á átta stunda vinnudegi. Bankainnistæður og eignir kirkjunnar voru gerðar upptækar.

Fregnir voru í fyrstu stopular hér á landi af rússnesku bylt-ingunni, enda fyrri heimstyrjöldin í fullum gangi. Þann 17. mars 1917 birtist stutt sím-fregn í *Morgunblaðinu* um að Rússakeisari hefði lagt niður völd og væri fangi þingsins. Þann 20. mars birtist ítarlegri grein í blaðinu þar sem er fjallað á jákvæðan hátt um bylt-inguna í Rússlandi og talað um nýja frjálslynda stjórn og að nú mætti búast við „risa-vaxnari þroska Austur-Evrópu á næstu árum en nokkurn hefði dreymt um“.

Í *Vísir* segir þann 8. nóvember að alvarlegar skærur séu á milli rússnesku stjórnarinnar og „maximalista“ (bolsévika). Lengri grein birtist í *Morgunblaðinu* þann 10. nóvember þar sem sagði að „maximalistar“ hefðu náð ritsímum, talsímum, fréttastofum, bönkum og öðrum stofnunum algerlega á sitt vald og Lenín væri orðinn einvaldur. Ítarleg fréttaskýring birtist svo í *Lögrjettu* þann 14. nóvember og sagði þar m.a. að stjórnir bandamanna vildu ekki viðurkenna yfirráð „maximalista“ í Rússlandi,

MORGUNBLAÐIÐ

Erl. sím-fregnir.

frá fréttaritara (saf. og Morgunbl.).

Khöfn 15. marz.

— **Síðastliðinn sunnudag hófst stjórnarbylt-ing í Rússlandi.**

Þingið neitaði að sam-bykkja boð keisarans um að slíta þinginu. Voru 12 þingmenn kosnir í nefnd og því lýst yfir, að hún myndaði nýja stjórn í Rússlandi.

Nýja stjórnin handtók alla stjórnarmeðlimi keisarans.

Þrjátíu þúsund manna setuliðsins og fólkið í Petrograd fylgja nýju sjórninni að máli.

Á þremur dögum náði nýja stjórnin öllum völdum í Petrograd og gat bá út tilkynningu til þjóðarinnar um stjórnarbylt-inguna, sem væri nauðsyn-leg til þess að koma á betra skipulagi á sam-söngur innanlands og út-vega matvæll.

Langard. 4. argangr

17. 133

marz 1917 tölublað

Khöfn 15. marz

Astaðan til stjórnarbylt-ingarinnar í Petrograd er mat-vælskortur. Duman (þingið rússneska) hefir sett á laggirn-ar framkvæmdaneind og er Rodzianko þingforseti formað-ur hennar.

Í Moskva er allsherjarverk-fall.

Kartöfluskortur er í Bret-landi.

Braudkorn Frakklands er 40% minna en venjulega.

Þjóðverjar hafa sókt hinu víðkunna norska skipi Storstad Var það á leið til Belgiu með matvæli.

Labori málferzlumaður er dáinn.

Braudskamtur í Danmörku verður frá byrjun næsta mán-aðar sennilega 315 gr. á mann daglega.

Kaupmannahafnarbúar ná ekki að sér kartöflum vegna stífeldra frosta.

VÍSIR

Fimmtudaginn 8. nóv. 1917.

Símskeyti

frá fréttaritara 'Vísis'.

Kaupm.höfn. 7. nóv.

Bretar hafa hafið nýja sókn í Flandern og tekið þorp-in Mosselmarkt, Passchendael og Gonberg.

Alvarlegar skærur milli rússnesku stjórnarinnar og Maximalista. Stjórnarherinn hefir Petrograd á valdi sínu.

(Símskeyti frá 6. nóvember ekki komið fram).

enda væru friðarkröfur þeirra þvert á óskir bandamanna. Lenín þótti mikill mikill ákafamaður og lítill höfsmaður í skoðunum og kenningum. Hann var aðalforingi þess fylkingararms jafnaðarmanna- og verkmannaflokkanna, sem lengst gekk í kröfum um að byltingin yrði sem róttækust.

Ritstjóri:
ÞÓR. G. ÖISLASON.
Þingholtsstræti 17.
Tálmni 178.

LÖGJEFNA

Afgreiðslu- og innheimt.:
ÞÓR. B. ÞORLAKSSON.
Bankastræti 11.
Tálmni 359.

Nr. 52.

Þeykjavík, 14. nóvember 1917.

XII. árg.

Stríðið.

Borgarastyrjöld í Rússlandi.

Hver fjertítt rekur nú aðra um röstur í Rússlandi, og þær mjög alvarlegar. Áður er þess getið, að þegar þingið kom saman nú fyrir nokkru, gaus upp ósmýðni undir einu á fyrsta fundinum. En það var flokkur hanna ákafustu jafnaðarmanna, sem óveigjanlegastur var þar til samkomulags, og hafði samtök um að ganga af þingi, efir því, sem smíðregninar sögðu. Í 50. töl. Lögr. hafði ruglast nokkuð til frásögu um þetta. En svo virðist, sem ósmýðni milli Maximalista og stjórnamyrri hafi fr þessu magnað, hangað til úr varð fullkominn uppreisn frá þeirra hálfu í Petrograd gegn stjórni.

Er nákast sagt frá þessu í fregnskotti til Mrgbl. frá 8. þ. m.

Þar segir, að langardagskvöldið 3. þ. m. hafi framkvæmdastjórn hermanns- og verkmannarráðsins krafist yfirráða í Petrograd, bandað hermannum að hlýða fyrirkjöpunum herstjórnarráðsins og sagt foringja þess andvíg jöfveðinni. Hafi þú hafið þau búið til ganga til hermannanna, að þeir skyldu að einu hlýðast þeim fyrirkjöpunum, sem frá henni kæmu. Fregnin segir, að stjórnið hafi reynt að fá vefndina til að afturkalla þessa fyrirkjöpun og hafi í höndum við hana, en það kom fyrir ekki. Nefndin hóf fast við það, sem hún hafði gert.

Leis svo fram á þriðjundag, 6. þ. m., þá var ný stjórnaþinging hafin og öllu samlandi slétt milli höfuðborgarinnar og úthverfa hennar. Uppreisnarmenn náðu stönum, táblum, um, fregntastofum, höndum og öðrum stofnum almærga á slitt vald. Næsta kvöld segja fjertíttar að Petrograd sé á þeirra valdi, seutíðis fylgi þeim að málum og stjórnaþinging sé fullkominn, bráðabýrgastjórni sje stept og margir af ráðherrnum sjeu settir í varðhald. Lenín, foringi hinna kröfuhættu metla jafnaðarmanna og verkmana, og jafnframt þeirra, sem fastast heimsa fríð, náði nú lögm og lofin í Rússlandi, en stefnukskrín sé nú, að fríðer sje saminn þegar í stað. Jafnframt fylgir fregnin um það, að Rússar sjeu lástir til að láta lönd af höndum.

Fregnin í Mrgbl. sem hjer hefur verið fylgt, segir að Kerensky hafi náð ofurlitum meiri hluta í þinginu, en þó á þann hátt, að honum hafi verið sett ýms skyldur, svo sem um stömun valferðarferðir, að þann stömun í veg fyrir borgarastyrjöld, jesi lönd af hendi til henda og að Rússar fengju bandamenn til að koma fram með ákafustu fríðarkröfunda. Er auðsje á þessum skyldum, að þau eru stíflar af jafnaðarmannaflokkum. En um aftíðdu huna flokkanna til Kerensky og stjórnamyrri er ekki getið. Önnur fregn segir, að meiri hluti þingins hafa greitt ásk. gegn Kerensky. En aftíðta hans innan þingins skitir að sjálfsgætu lílu mefn völdin eru í höndum uppreisnarmanna. Fregn frá 9. þ. m. segir,

af allir ráðherrarnir hafi verið teknir fastir nema Kerensky, en þess er ekki getið, hvort hann hafi forðað sjer undan, eða þá að uppreisnarmenn hafi ekki lagt hönd á hann vegna jýðhyll hans, og er hís fyrri þó líklegri. Því fregnin segir, að þeir kæri hann fyrir landrís. Í opinu tilk. enskr segir, að áttið sje að Kerensky hafi farið til vígvallanna til þess að safna saman hinum getnari mönnum, og bendir það á, að menn viti ekkert með vissu um hann nú.

Þá kemur fram í fregnunum, að fullt samkomulag hefur ekki verið í framkvæmdastjórn hermanns- og verkmannarráðsins um það, sem gert hefur verið, því þar segir, að minnihluta jafnaðarmenn hafi sagt sig úr henni, enda var hja stjórni sje, sem steptvar, að meiri hluta skipað mönnum úr jafnaðarmannaflokkum, og öðrum flokkum, sem þeim standa nærri í skoðunum. Þessir flokkar hafa því rofað nú í byltinginni.

Stjórni bandamanna vilji ekki viturkenna yfirráð Maximalista í Rússlandi, enda eru hja fríðarkröfur þeirra gerðar þvert á móti öðrum bandamanna, og nú vilja Maximalistar koma á vopnahlýð þegar í stað. Þá virðist nú líka yfirvofandi, að Þjóðverjar taki Petrograd. Fregnin frá 10. þ. m. segir, að þeir hafi tekið ákafast og sjeu að sjeja herland í Helingfors, höfuðborg Finlands. Hís vegar er sagt að Rússakallís, sem fylgi Kerensky, Korniloff og Kaledin að málum, sé á leið til Petrograd gegn uppreisnarmönnum. En Korniloff hafi áður gert uppreisn gegn Kerensky, eins og kunnugt er, beðið lagra blát og verið handteknir, og Kaledin hafi gengist fyrir sjerfeldisþreyfingun í Suðrú-Rússlandi, svo að ekki er gott að áttu sig á, hvernig því sje varið, að fylgimenn þeirra þriggja geri nú tekið höndum saman. En á öðrum einu tímum og þeim, sem nú eru í Rússlandi, gerist margt skjótlega.

Lenín.

Maximalista-foringinn Lenín, sem nú er sagður ráða mestu í Petrograd, er ævinýrnararmur mikill. Hann er rússneskur afalsmaður og lögræðingur, leni á tungum alrís í stjórnmálaerum og var út af þeim rekinn í dalegt til Siberín. En hann flyti þaðan og komst til Sviss, eins og fleiri Rússar, sem lenn í övild hja keisara-stjórni.

Þar fór hann að gefa út blát, sem eggjaði til byltingar í Rússlandi og var mjög svásíð. Var því laumá í Rússland, þátt forboðis vari, eins og fleiri slíku ríum, og varð Lenín því töluvert kunnur í Rússlandi fyrir starfseni sína í Sviss, og ýmsar tilögur hans höfu þar dærf. Hann er sagður mjög mikill ákafamaður, einbeyttur, djarfur og mekskur, en þýskir lítill höfsmaður í skoðunum sínum og kenningum. Nú er hann málðaða maður, eða vel þá. Lenín er gervínafu, sem hann hefur tekið sjer, en hís rjetta nafn hans er Ulanof.

Þegar stjórnaþinginginn hófst í Rússlandi, var Lenín í Sviss. En hann fjekk þá heilmikulegt eins og aðrir, sem líkt stós á fyrir. Þó er sagt, að byltingamannastjórni hafi lengi verið í efa um, hvort hún ætti að leyfa honum landvetur. Mjöljöf hafið lag mjög á móti því, en Kerensky fást þá óðr, að banna nokkrum manni heimkomu vegna stjórnmálaskoðanna hans, sagði, að Lenín myndi vera skoðstur sem þjálvottur í Rússlandi, ef gerði verið undantekning á honum. Fjekk hann svo heimfaralýð til og tók Rússlandi fyrir Þýskaland ássu fleiri Rússum, sem honum voru áhangaðir. Komu þá þegar upp sögur um það, að Lenín væri laumafur af Þjóðverjum til þess að flytja þeirra erindi meðal Rússa. Ekkert hefur þó samast um það, þó ýmsar líkur hendi í þá áttina.

Þegar Lenín kom til Petrograd, fór hann að gefa út blát, sem „Prawda“ hjer, eða „Samleikurinn“, og var aðalstefnumark þess, að koma á fríð þegar í stað. Blátið gerðist því brátt andvíg bráðabýrgastjórni. Það talaði eindregið máli óveigjanleins, hvatit hermannina til að kagla vopni-ín nítur, hvað sem fyrirliðar og stjórni segðu, og snia sjer að hín, að koma á jafnaðarmannastjórni í landinu, er slán yrði til fyrirmýrdun öllum henni. Þetta blát Leníns fjekk gróðarmálka úthrekslu og því var kent um ýms af þeim upplottum, sem úrís í hernum til og frá, og eins um ýmsleg upplott, sem verkalýðstjórn gerði áttinn vefndendum. Á þennan hátt varð Lenín, að minsta kosti í áliti marna, aðfallorini þess fylkingarmann jafnaðarmanna- og verkmannaflokksins, sem lengst gekk í öllum kröfum um það, að byltingin yrði sem róttækust þegar í stað. Og þar sem hernaturinn út á víð var til hindrunar, að það stjórnmálafyrirkömling, sem fyrir Lenín vakti, gæti komist á, þá krafstítt hann fríðverja í stað, ekki sjerfríkt við Þjóðverja, heldur að allar fríðarkröfverja legnu vopni nítur. Hann krafstítt af jafnaðarmönnum Þýskalands sama konar byltingar og Rússar höfu gert, og ætlaðist svo til, að jafnaðarmannaflokkar allra ríkja áttinn tekið höndum saman, neyðdu stjórnamyrri til fríðar og tekiu þjóðfélagskjópmína í sínar hendur. Þessi hugsn kom mjög fram hjá rússneskum jafnaðarmönnum í sumar og haust, sem leið. Lenín hafði mesta trú á þýsku jafnaðarmönnum til framkvæmda þess-um hugsjónum sínum, og gerði þá hálfrú rússvekkra og þýskra jafnaðarmanna vör miklar tilhráir tekið til þess að koma á alþjóðaríki meðal jafnaðarmanna, ef tekið óríðarmál til meðferðar og reyndi að koma áttinn á. Ált þetta fríkt þó fyrir, og Lenín hvarf um hrís af sjónarvörðum. Vegna þess að hann var talinn upfalmsmaður að uppreisnun þeim í hernum, sem áður eru nefndar, var hann sakabur um landrís af stjórni-íni, og hún gaf út skipun um að hann og helati fylgiskip hans yrðu handteknir. En Lenín hvarf þá og komst undan, að sögn til Finnlands, eða til Svíðjóðar, að því er sumir segja. En nú hefur hann áttur komið fram á sjónarvörð á þann hátt, sem frá er sagt hjer á undan.



LANDSBÓKASAFN ÍSLANDS
HASKOLABÓKASAFN

Samantekt: Ólafur J. Engilbertsson og Arnaldur Sigurðsson. Sérstakar þakkir: Sverrir Jakobsson.
Nóvember 2017.